

AZERBAYCAN'IN İKİ GENÇ KOLEKSİYONCUSU OLAN RUSLAN HÜSEYNOV & FUAD CEBRAYILOV'UN "FRCOLLECTION" ADLI ÖZEL KOLEKSİYONUNUN İNCELENMESİ

FUAD CEBRAYILOV¹

Cite this article as:

Cebrayilov, Fuad. (2024). Azerbaycan'ın İki Genç Koleksiyoncusu Olan Ruslan Hüseyinov & Fuad Cebrayilov'un "Frcollection" Adlı Özel Koleksiyonunun İncelenmesi. International University Museums Association Platform Journal of Cultural Heritage UNIMUSEUM, 7 (1) İstanbul, Türkiye, 46-59.

ABSTRACT

An Examination of the Private Collection "Frcollection" By Two Young Collectors Of Azerbaijan, Called Ruslan Huseynov & Fuad Jabrayilov

It is admirable that cultural works that carry the culture of a nation or traces of different civilizations are introduced to the world through private collections alongside to museums. Private collections are more arduous because they are created through individual efforts. In this study, we will examine the private collection called "Frcollection", which was established by private collectors Ruslan Huseynov and Fuad Jabrayilov with their own financial means and efforts, without receiving support from any institution or man and we will try to give information about pieces of the collection.

The creation of Frcollection has evolved throughout a period of 15 years. During this period, collectors visited many cities and villages of Azerbaijan, collected items of cultural heritage and also examined these works. At the same time, they also explored cultural and historical heritage of the countries they have visited, studied the ethnographic history of Azerbaijani old national clothes, textiles, hand embroideries, headscarves, jewellery, clothing accessories, partly a few Ottoman clothes, etc., and other cultural works, and collected these works by purchasing them with their own financial means. In fact, among the nearly 5 thousand collected cultural pieces that rapidly enriched during these years, there are such rare works that they cannot be found even in many museums of Azerbaijan. Starting from 2012, the collection was opened to public and the ethnographic and cultural works of Azerbaijan were introduced through exhibitions, symposiums and programs held in the cities of Paris France, Tbilisi Georgia, Tabriz Iran, Dushanbe Tajikistan, St.Petersburg Russia, as well as Baku and other cities of Azerbaijan.

Keywords: Azerbaijan, Private Collection, Museum, Historical Artefact, Textile

¹İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müze Yönetimi Anabilim Dalı, Müze Yönetimi Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi ve Antik Tekstil, Kıyafet Koleksiyoneri

Submitted : 20/12/2023

Accepted : 23/05/2024

Published online : 06/06/2024

Correspondence : Fuad Cebrayilov

E-ISSN : 2651-3714

ORCID : 0009-0001-8857-6332

Giriş

İnsan varoluşundan beri doğuştan getirdiği genetik faktörlere ait olan eylemlerden biri daim bir şeyler biriktirmek olmuştur. Bu nedenle zaman geçtikçe bir dönemden sonra eylem olarak koleksiyonerlik kavramı ortaya çıkmıştır.

Koleksiyonerler tarihe ve sanata olan ilgileri nedeniyle, tarihi eserleri ve sanat eserlerini toplarlar. Bu eserleri inceleyerek koleksiyonlarında bulunan eserler hakkında bilgi birikimine sahip olurlar ve hem bu eserleri hem de bilgi birikimlerini gelecek kuşaklara aktarmak isterler. Toplanan bu koleksiyonlar, koleksiyonerlerin bilgi birikimleri, maddi gücü ve ilgi alanlarına göre seçilmiştir. Koleksiyonerler bazen kendilerine ait depolarda ya da sergilenebilir şekilde yaptırarak mekanlarda bu eserleri biriktirmişlerdir. Bazen de bağışladıkları kurum ya da müzelerde kendileri adına sergilenmesine izin vermişlerdir (Erbay, 2022, s.84-85). Dünya üzerinde birçok ülkede birçok farklı türde müze faaliyet göstermektedir. Tarihe baktığımızda klasik müzeciliğin temelleri İtalyan Rönesansı ile başlamıştır. Örneğin, New York Frick Koleksiyonu, Henry Clay Frick'in 1849-1919 yılları arasında topladığı sanat koleksiyonu bu tarzdadır. Sör Richard Wallace tarafından oluşturulan Londra Wallace Koleksiyonu, Glasgow'lu armatör Sör William Burrell sanat koleksiyonunu içeren Burrell Koleksiyonu örnekler arasındadır. Petrol zengini, Paul Getty 1930 yılından beri topladığı eserleri Getty Merkezine bağlı Kaliforniya Malibu'daki Ranch House adlı evinde sergilemesi koleksiyoner odaklı sergileme örneklerindedir. Yukarıda bahsedilen koleksiyonların bulunduğu müzeler, Amerika'nın en bilinen sergilerini barındırır (Erbay, 2022, s.84-85).

Azerbaycan'da ise özel koleksiyonerler arasında barındırdığı kültürel varlıkların sayısının 5 bine yakın olması ve eserlerin özelliği nedeniyle birçok müzeyle kıyaslanabilecek olan Ruslan Hüseyinov ve Fuad Cebrayilov'un "FRcollection" adı ile toplanılan özel koleksiyonu örnek gösterilebilir. Bu çalışmada "FRcollection" koleksiyonun eserlerini inceleyerek, sahip olunan eserlerin önemi vurgulanmıştır.

Özel koleksiyon olarak ele alınıp incelenme nedenleri ve koleksiyon özellikleri şunlardır:

1. "FRcollection" kurucuları olan Ruslan Hüseyinov ve Fuad Cebrayilov'un genç yaşlarından

itibaren hiçbir kurum ve kuruluştan destek almadan kendi maddi imkanları ile toplanılan koleksiyon 2003 yılından itibaren oluşmaya başlanmıştır.

2. Koleksiyonu oluşturan kültürel varlıklar 20 yılı aşkın sürede 2003-2012 yılları arasında 2 farklı koleksiyonda 300'e yakın eser olmasına rağmen, 2012 yılından sonra iki koleksiyonun birleştirilmesi ile günümüze kadar 5 bine yakın kültürel varlık içeriyor.
3. Kültürel varlıkların bir kısmı arkeolojik döneme ait nesnelere olup, 17.-20. yüzyıl tarih aralığına ait tekstil ürünleri ve geleneksel kıyafetler, başörtüleri, giyim aksesuarları, farklı yöresel işlemler, baş giysileri, altın ve gümüş takılar, metal süs malzemeleri, ahşap eserler, başmaklar (ayakkabılar), arkeolojik eserler, seramik vb. eserlerden oluşmaktadır.
4. Koleksiyonun oluşturulmasının amacı Azerbaycan'da kaybolmak üzere olan veya unutulmuş halk sanatları, medeniyetleri ve geleneğini yeniden yaşatılıp tanıtılması ve etnografik tarihi bilgilerin doğru biçimde bugünümüz ve gelecek nesillere aktarılmasıdır.

Özel Koleksiyon olan FRcollection'un Özellikleri

Kültürel varlıkların muhafazası, konservasyonu, restorasyonu ve topluma sunulması, müzeler dışında özel koleksiyonlar vasıtasıyla da yapılabilir. Böyle mekanlar sanat eserleri ile sanat severlerin buluşma noktaları olmuşturlar.

Azerbaycan'ın başkenti Bakü'nün merkezinde "FR gallery&studio" ismi ile tanınan kendi galeri mekânında sergilenen Ruslan Hüseyinov ve Fuad Cebrayilov'un "FRcollection" adlı koleksiyonu bünyesinde barındırdığı eser sayısı, eserlerin tarihsel ve kültürel önemi nedeniyle öne çıkmaktadır. Ayrıca genç koleksiyonerler uluslararası müze ve koleksiyoncuların yer aldığı sergi ve sempozyumlarda örneğin; 17-20 Ekim 2017 yılında Bakü'de gerçekleştirilen Azerbaycan Halısı üzre 5.Uluslararası Sempozyum (İSAC 2017)'da genç yaşta koleksiyonda toplanılan kültürel eser sayısı nedeniyle Avrupa'daki en genç koleksiyonerler olarak yer almışlardır. Bu da koleksiyonerleri ve koleksiyonlarını ayrıcalıklı kılmaktadır. Genç koleksiyonerler arasında bu kadar sürede eser sayısını 5000'lere çıkarabilmek az rastlanır bir durumdur. Bir başka

açından bakıldığında müzelerde bile nadir olarak bulunabilen birçok kültürel açıdan önemli eserin “FRcollection” koleksiyonunda bulunması bu koleksiyonun müzeleşmesi gerekliliğini de ortaya koymaktadır.

“FRcollection” un katıldığı sergi, sempozyum ve kültürel etkinlikler aşağıdaki gibidir:

1. “Arşın” – Azerbaycan geleneksel milli kıyafetler sergisi –M.F.Axundovun Ev Müzesi, Gürciştan Tiflis, 2012.
2. “19. Yüzyılın Kolajı” adlı sergi –Natavan Galeri, Bakü, Mart 2014.
3. “Kelağayısı Gülgez, Libası Elvan” adlı özel sergi – Azerbaycan Milli Halı Müzesi, Bakü, Kasım-Aralık 2015.
4. “Aile Festivali” – “FRcollection” koleksiyonunun sergilenmesi, Azerbaycan Milli Halı Müzesinin Çocuk Müze Şubesi, Bakü, 25-26 Haziran 2016.
5. “Köy” adlı sergi – “FRcollection” koleksiyonunun teşhiri, Fransa Paris, Ekim 2016.
6. “İpek Festivali” – Azerbaycan geleneksel kıyafetleri hakkında sunum, Tiflis, Gürciştan, Mayıs 2017.
7. “İpek Hazinesi: 16.-18. Yüzyıllara ait Azerbaycan motifleri” adlı sergi – Azerbaycan Milli Güzel Sanatlar Müzesi, Bakı, Ekim 2017.
8. “Azerbaycan Halısı üzere 5. Uluslararası Sempozyum” (İSAC 2017), Bakü, 17-20 Ekim 2017.
9. “Tacikiştan Moda Haftası”- Düşenbe, Mart 2018.
10. Tebriz 2018 Uluslararası El işleri sergisi – Tebriz - İran, 3-7 Temmuz 2018.
11. “Kelağayı: dün, bugün, yarın” adlı sergi – Küçük Kale Art, Bakü, Aralık 2018-Haziran 2019.
12. “Bir gün Karabağ’da” proje- “FRcollection” dan eski eserlerin teşhiri, Azerbaycan Muğam Merkezi, Bakü, Aralık 2018.
13. İkinci Uluslararası Geleneksel Sanatlar Festivali- Gürciştan, 28-30 Temmuz 2019.
14. “Moda Sanayisi. Ulusal motiflerin günümüzün modasında” adlı etkinlik – ARTIM, YAY Galeri, Bakü, Eylül 2019.
15. 8 Mart Dünya Kadınlar Günü Konferansı, “Azerbaycan Geleneksel Kadın Kıyafetleri”, 8 Mart 2024, YapıKredi, Bomonti Ada, İstanbul.

Figür 1: FRcollection özel koleksiyonu Kıyafet ve Keleğayı sergisi, Azerbaycan Milli Halı Müzesi Sergi Salonu, Bakü (Kaynak: Fuad Cebrayilov Kişisel Arşiv, 2016).

Figür 2: Azerbaycan Halısı üzere 5. Uluslararası Sempozyum” (İSAC 2017), Bakü, 17-20 Ekim 2017, Natavan Galeri, Bakü (Kaynak: Fuad Cebrayilov Kişisel Arşivi 2017).

Figür 3: Antika Halı ve Kumaş uzmanları ile birlikte, Azerbaycan Halısı üzere 5. Uluslararası Sempozyum” (İSAC 2017), Bakü, 17-20 Ekim 2017, Natavan Galeri, Bakü (Kaynak: Fuad Cebrayilov Kişisel Arşivi 2017).

Figür 4: “FRcollection” özel koleksiyon hakkında sunum, Azerbaycan Halısı üzere 5. Uluslararası Sempozyum” (İSAC 2017), Bakü, 17-20 Ekim 2017, Azerbaycan Muğam Merkezi (Kaynak: Fuad Cebrayilov Kişisel Arşivi 2017).

Figür 5: “FRcollection” özel koleksiyonunun bir kısmının sergilendiği galeri “FR gallery&studio”, Bakü (Kaynak: Fuad Cebrayilov Kişisel Arşiv 2021).

Figür 6: İran'ın Meşhed şehri Antika Mağazası (Kaynak: Fuad Cebayilov Kişisel Arşivi 2021).

Figür 7: Antika Keleğayı araştırılması ve satın alımı, Azerbaycan Lahıc Kasabası (Kaynak: Fuad Cebayilov Kişisel Arşivi 2015).

Koleksiyonerler 15 yılı aşkın süredir Azerbaycan'ın birçok şehrini ve bölgelerini, aynı zamanda yurtdışı seyahat ettikleri ülkeleri gezerek, bir süreliğine o mekanlarda ikamet ederek Azerbaycan eski milli kıyafetleri, tekstilleri, el işlemleri, başörtüleri, takıları, giysi aksesuarları, kısmen birkaç Osmanlı giysisini vb. diğer kültürel eserleri toplamış ve bu eserlerin etnografik tarihini araştırmışlardır.

Koleksiyonerler tarafından, maddi açıdan güçlü olan ailelere ait tekstil ürünlerinin çok olması, bu ürünlerin daha az kullanılması ve bu kıyafetlerin nesilden nesile korunarak aktarılması sayesinde geleneksel giysileri tanıma ve koleksiyona kazandırma fırsatı bulunmuştur. Ancak maddi olarak güçlü olmayan halkın çoğunluğuna ait tekstil ürünleri ve kıyafetlerin eski örnekleri, kullanım şartları ve saklama koşullarının yeterli olmaması gibi nedenlerle günümüze kadar korunamamış, aktarılamamıştır. Günümüze kadar ulaşılabilen eserler daha çok 18. yüzyıldan başlayarak 19. ve

Figür 8: Semaver ve Kelağayı satın alımı, İçeri Şehir Antika Mağazası, Bakü (Kaynak: Fuad Cebayilov Kişisel Arşivi 2021).

20. yüzyıla ait eserlerdir. Alım gücü daha düşük olan bazı Azerbaycan ailelerine ait kadınlar genellikle yaşam şartları nedeniyle kullanmadıkları giysileri saklamak yerine farklı amaçlarla kullanmayı tercih etmişlerdir. Kullanmadıkları bu giysileri bozarak kumaşlarından çocuklara giysi ya da bohça, örtü yapmak gibi yeni fonksiyonel ürünler üretmek anlayışı hâkim olmuştur. Günümüze ulaşabilen kıyafetlerin pek çoğu kadınların düğünlerinde veya özel günlerde giydikleri ve sakladıkları birkaç kıyafetten ibarettir. Bu nedenle "FRcollection" koleksiyonunda pek çoğu dönemin en kaliteli kumaşları ile dikilmiş, bazıları işlemeli olan bu kıyafetler en seçkin örneklerden oluşmaktadır.

Bu koleksiyonun tekstil kısmında kadın, erkek ve çocuklara ait kıyafetlerin 18. yüzyıl ile 20. yüzyıl arasındaki örnekleri yer almakta olup eserlerin çoğu 19. yüzyıla aittir. Koleksiyonda çoğu kadın, kısmen erkek ve çocuk kıyafetlerinden oluşan, oldukça zengin ve iyi korunmuş durumda tekstil eserleri yer almaktadır. Kadın tekstil ürünlerinin büyük kısmı dönemlerinin varlıklı ve elit ailelerine ait kıyafetlerdir. Bu giysiler özel günlerde ve düğünlerde giyilmektedirler. Koleksiyonda geleneksel giyim tarzında tam bir takım oluşturan parçaların yanı sıra Azerbaycan'ın etnik bölgelere ait erkek (çuha, kürk, aba, gömlek, şalvar) ve hanım (arkalık, çepken, bahari, lebbade, küleçe, nimtene, nilüfer gibi üst giysileri, üst ve alt göm-

lek ve etekler, cütbalaq, çaxçur, çadra ve çarşaf) yöresel farklı giysiler de yer almaktadır. Ayrıca çok sayıda iç çamaşırı, çarık, sapok, başmak (ayakkabı), başörtüsü, rübend, cutqu, Buhara papak (şapka), arakçın, Şebkūlah ve farklı aksesuarların

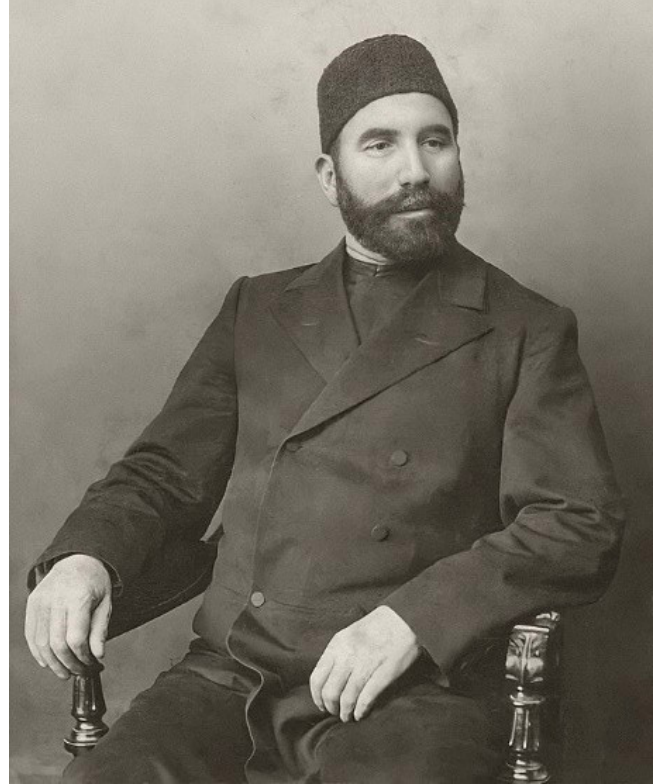

da bulunduğu bini aşkın eser bulunmaktadır.
Figür 9: Antika Mağazası, Azerbaycan Şeki şehri (Kaynak: Fuad Cebrayilov Kişisel Arşivi 2013).

Satın alınarak koleksiyona kazandırılan eserler sayesinde koleksiyon gün geçtikçe zenginleşmeye devam etmektedir. Koleksiyonerler genç yaşlarından itibaren titizlikle topladıkları kıyafetleri, el işlemlerini ve diğer Azerbaycan'a ait el sanatı eserleri zamanla büyük bir koleksiyon haline dönüştürdüler. Özellikle koleksiyonlarında tekstil ürünlerine ayrı bir önem vermektedirler. Tekstil eserlerine gerekli olan bakımı büyük bir özenle yerine getirerek bu eserlerin günümüze oldukça iyi durumda aktarılmasını sağlamışlardır. Ayrıca koleksiyonerler koleksiyonda restorasyon görmesi gereken eserleri de tespit ederek, kendi maddi imkanları ile Bakü'de bulunan restorasyon merkezinde bu eserlerin restorasyonunu ve konservasyonunu yaptırmaktadırlar.

“FRcollection” özel koleksiyonunun sergilendiği Bakü'nün merkezindeki tarihi mekândaki “FR gallery&studio” adlı galeri “FRcollection” koleksiyonu “FR gallery&studio” adı altında Bakü'nün merkezinde 19. ve 20. yüzyılın Azerbaycan'ın ekonomi, eğitim ve kültür hayatı içinde çok önemli bir yeri olan petrol zengini ve II. Abdülhamid'e yazdığı mektuplarında onu İslam'ın savunucusu olarak gören Hacı Zeynelabidin Tagiyev'in yaptırdığı kendi eski ofis binasında yer almaktadır. Galeri sergi mekânı olan “FR gal-

lery&studio” pazar günü dışında haftanın tüm günlerinde ziyarete açıktır. Ziyaretçiler ücretsiz olarak bu mekânda yer alan koleksiyonu ziyaret edebilmektedirler. Galeride mekânın sergileme kapsamına uygun olarak koleksiyondan 500'e yakın kültürel eser sergilenmektedir. Ayrıca Azerbaycan sanat ve kültür varlıkları dışında, dünya kültürüne ait olan önemli kültürel eserler de galeride yer almaktadır. Bu eserler arasında Osmanlı dönemine ait zengin kıyafet ve kumaşlar da bulunmaktadır. “FRcollection” orijinal çok sayıda kültürel ve geleneksel 18. ve 20. yüzyıl aralıklarına ait giysi ve tekstil eserlerini barındırmaktadır ve eser açısından oldukça değerli bir özel koleksiyondur. Bu eserler yurtiçi ve yurtdışından farklı statülerdeki insanlardan satın almak yolu ile elde edilmiştir. Azerbaycan coğrafi konumu ve ipek yolunun üzerinde bulunması nedeni ile tekstil ürünleri açısından zengin motif çeşitliliğine de sahip olmuştur. Buna rağmen ne yazık ki Bakü'de ülkenin tekstil zenginliğini yansıtan, ipek dokuma gibi tarihi dokuma sanatlarını gösteren bir tekstil müzesi mevcut değildir. Bu nedenle koleksiyonda toplanılan eserler arasında özellikle tekstil ürünlerine ayrı bir önem verilerek, kıyafet ve işlemlere ayrı bir özen gösterilmiş ve bakımı, restorasyonu, doğru

muhafaza edilmeleri sağlanmaya çalışılmıştır.
Figür 10: Hacı Zeynelabidin Tagiyev'in Fotoğrafı (Kaynak:

Wikipedia internet sayfası, 2023)

Figür 11: Antika Mağazası Kumaş İncelemesi, Azerbaycan Şeki şehri (Kaynak: Fuad Cebrayilov Kişisel Arşivi 2013).

Ruslan Hüseyinov ve Fuad Cebrayilov tarafından yönetilen galeri "FR gallery&studio" adı altında 2020 yılında ziyarete açılmıştır. Bu müze galeri vasıtasıyla bu koleksiyonun zenginleştirilmesi, eserlerin sağlıklı olarak gelecek kuşaklara aktarılması ve kamuya tarihi etnografik bilgilerin sunulması için koleksiyonerler tarafından büyük çaba

sarf edilmektedir.

Figür 12: "FRcollection" özel koleksiyonunun bir kısmının sergilendiği galeri "FR gallery&studio" nun giriş odası, Bakü (Kaynak: Fuad Cebrayilov Kişisel Arşivi 2021).

Müzenin iç mekanlarından görüntüler Figür 5 ve 12'de görülmektedir. Dairenin iki büyük odası ziyarete açıktır ve bu mekanlarda farklı yüzyılları ait tarihi eserler sergilenmektedir. Koleksiyonda Azerbaycan'ın 19. ve 20. yüzyıllarına ait olan geleneksel kıyafetlerin sayısı 500'e yakındır. Koleksiyon her yıl önemli yeni eserlerin koleksiyona katılması ile zenginleştirilmekte ve ziyaretçilerine hizmet vermektedir. Galeride ayrıca seminerler, küçük sergiler, farklı geleneksel sanatlar ile ilgili

etkinlikler, küçük ve büyükler için tarihi etnografik turlar, ressamlık çalışmaları ve diğer el sanatları

ile ilgili uygulama çalışmaları da yapılmaktadır. **Figür 13:** Hindistan'dan gelen grubun galeri ziyareti, FR gallery&studio, Bakü (Kaynak: Fuad Cebrayilov Kişisel

Arşivi 2023).

Figür 14: Azerbaycan Ressamlık Akademisi Öğrencilerinin Galeri ziyareti, FR gallery&studio, Bakü (Kaynak: Fuad Cebrayilov Kişisel Arşivi 2021).

Figür 15: Pakistan'ın Azerbaycan'daki Büyükelçisi Bilal Hayee ve eşinin galeri ziyareti, FR gallery&studio, Bakü

(Kaynak: Fuad Cebrayilov Kişisel arşivi 2021).

Ruslan Hüseyinov ve Fuad Cebrayilov'un "FRcollection" adlı kendi özel koleksiyonları hakkında

kında

Figür 16: Qurama Festivali kapsamında yapılan sunum, FR gallery&studio, Bakü (Kaynak: Fuad Cebrayilov Kişisel Arşivi 2022).

Koleksiyonculuk sanat yapıtlarını kişisel bir merak ve sevgi nedeniyle toplama uğraşısıdır. Kültürel varlıkların koleksiyonunu yapma ilgisi Antik Roma'da belirmiştir. Ortaçağ'da ise yeniden ortaya çıkar. Bununla birlikte o devirden 19. yy'a dek koleksiyonculuk yalnız kültürel varlıklar değil, her tür merak uyandırıcı objeyi toplama biçiminde uygulanmıştır. Düzenli ve tematik bir kültür koleksiyonculuğunun ancak 19. yy Avrupa'sında ortaya çıktığı söylenebilir. (Çavuşoğlu, 2022, s.8)

İlk olarak 2003 yılında koleksiyon toplama başlanan Ruslan Hüseyinov sonrasında 2012 yılına kadar olan sürede biriktirilen 250'e yakın kültürel esere sahipti. 2012 yılından sonra yolları kesişen Ruslan Hüseyinov ve Fuad Cebrayilov bireysel olarak çocukluktan topladıkları koleksiyonlarını birleştirme kararı aldılar. Bu koleksiyonların birleşimi ile "FRcollection" isimli koleksiyonun temeli atılmış oldu ve koleksiyon tamamen başka bir düzeyde faaliyete başladı.

FRcollection, orijinal çok sayıda kültürel ve geleneksel 18. ve 20. yüzyıl aralıklarına ait giysi ve tekstil eserlerini barındıran ve eser açısından oldukça değerli bir özel koleksiyondur. Burada yer alan eserler 18 ve 20. yüzyılları arasında yurtdışından ve yurtiçinden farklı statüde olan insanlardan satın alınmış ve biriktirilmiştir. Bakü de tekstil müzesinin bulunmaması koleksiyonu daha da önemli kılmaktadır.

Koleksiyonda Azerbaycan kültürüne ait çok sayı-

da eser yer almaktadır. Ayrıca farklı ülkelere ve kültürlerle ait bazı eserler de koleksiyonda bulunmaktadır. Koleksiyonda özellikle kıyafetler, tekstil ürünleri; el dokumaları, kumaşlar, ipek ve yün şallar, kilim ve halılar, baş ve ayak giysileri, kadın ve erkeklere ait şapkalar ve aksesuarlar ayrıca altın ve gümüş takılar, hayvan süsleri, fotoğraflar, arkeolojik nesnelere, duvar süsleri, çini ve seramikler, ahşap malzemeler ve farklı dekoratif sanat eserlerini görmek mümkündür.

Özel Koleksiyonun Kültürel Varlık İçeriği

1. Geleneksel Milli Kıyafetler
2. Tekstiller
3. Kadın Süs Malzemeleri
4. El İşlemeleri
5. Altın ve Gümüş Takılar
6. Arkeolojik Eserler
7. Baş Örtüleri
8. Kadın ve Erkek Ayakkabıları
9. Duvar Süslemeleri
10. Seramikler
11. Ahşap Ev Aksesuarları
12. Erkek ve Kadın Baş Giysileri
13. Hayvan Süslemeleri
14. Halı ve Kilimler

Azerbaycan, eşsiz kültürü ve tarihine tanıklık eden zengin gelenekleri ile tanınır. Bu geleneklerin önemli bir parçası, tarihi geçmişe yaslanan felsefi anlamlı Azerbaycan yöresel milli kıyafetleridir. Bu kıyafetler, Azerbaycan'ın 11 etnografik bölge kimliğini temsil eder ve bu kimliğin geçmişten bugüne kadar uzanan yolculuğunu anlatır. Azerbaycan'ın bu 11 bölge kıyafetleri hakkında bilgi edinmek, bu tarihi zengin ülke halkının yaşam biçimine, geleneklerine ve değerlerine dair daha derin bir anlayış kazanmak anlamına gelir. Bu nedenle, Azerbaycan kültürünün toplumsal maddi ve manevi ifade biçimlerinden biri olan zenginliği ve çok çeşitliliği seçkin geleneksel giyim kuşamı bugünümüz ve gelecek kuşaklara aktarma amaçlı "FRcollection" özel koleksiyonunda kıyafet ve tekstil örneklerine titizlikle özen verilerek toplanmıştır ve hala toplanmaktadır. Koleksiyon bünyesinde yer alan kültürel varlıklar arasında 18. yüzyılın sonu ve 20. ortalarına ait 50'den fazla Azerbaycan erkek, hanım ve çocuk geleneksel milli kıyafet takımı, 10'dan fazla Osmanlı giysileri, 500'e yakın diğer Azerbaycan 11 etnografik bölgeleri içeren farklı giysiler korunarak muhafaza edilmektedir. Koleksiyonda yer alan bazı

eserler görseller üzerinden tanıtılacaktır. Her koleksiyonda olduğu gibi koleksiyonerin sahip olduğu kültürel varlıkların her biri kendine özgün hem tarihi ve hem de manevi özelliği olan eserlerdir ama bazı eserler uzun yıllar içinde bulunma olasılığı az olması, tarihsel önemi açısından nadirliği ve diğer özel nitelikleri nedeniyle daha fazla önem taşımaktadır. “FRcollection” koleksiyonunda da özel parçalar bulunmaktadır, koleksiyonun önemini daha iyi anlamak için bazı eserlerin tarihi öne-

mi hakkında bilgi vermemiz gerekmektedir.
Figür 17: “FRcollection”un 19. yüzyılın son çeyreğine ait Bakü soylu ailelerinden birine ait gelin kıyafeti FR gal-

lery&studio, Bakü (Kaynak: Fuad Cebrayilov Kişisel Arşivi 2023).

Figür 18: “FRcollection”un 19. yüzyılın sonuna ait Bakü

soylu erkek kıyafeti, FR gallery&studio, Bakü (Kaynak: Fuad Cebrayilov Kişisel Arşivi 2023).

Figür 19: “FRcollection”un 19. yüzyıla ait eski Osmanlı üçetekli entari geleneksel kıyafeti (soldaki fotoğraf) ve Azer-

baycan İsmayılı “Lahic” ve İrevan bölgesine ait geleneksel gelin kıyafeti (sağdaki fotoğraf), FR gallery&studio Bakü (Kaynak: Ruslan Hüseyinov Kişisel Arşivi 2023).

Figür 20: “FRcollection”un 19. yüzyıla ait Karabağ-Şuşa (solda) ve Bakü (sağda) hanımına ait geleneksel kıyafet, FR gallery&studio, Bakü (Kaynak: Ruslan Hüseyinov ve Fuad Cebrayilov Kişisel Arşivi 2021).

Figür 21: 19. yüzyılın Azerbaycan geleneksel Kadın ipek gömleği (yukarıdaki) ve Şeki bölgesine ait “Lebbade” adlı geleneksel kıyafeti (aşağıda sol ve sağdaki), FR gallery&stu-

dio, Bakü (Kaynak: Fuad Cebrayilov Kişisel Arşivi 2022).
Figür 22: 19. ve 20. yüzyılın başı Azerbaycan bölgesine ait geleneksel altın iplikle işlemeli Kuran kabı, Tarak kabı,

Makas kabı ve Parfüm kabı, FR gallery&studio, Bakü (Kaynak: Ruslan Hüseyinov Kişisel Arşivi 2022).
Figür 23: 19. yüzyılın Azerbaycan bölgesine ait geleneksel altın takılar, FR gallery&studio, Bakü (Kaynak: Fuad Cebrayilov

Kişisel Arşivi 2022).
Figür 24: 19. yüzyılın Azerbaycan bölgesine ait geleneksel gümüş kadın başörtüsü takıları, FR gallery&studio, Bakü

(Kaynak: Fuad Cebrayilov Kişisel Arşivi 2022).
Figür 25: 19. Yüzyılın Azerbaycan milli geleneksel gümüş kadın ve erkek kemerleri, FR gallery&studio, Bakü (Kay-

nak: Ruslan Hüseyinov Kişisel arşivi 2022).
Figür 26: 19. Yüzyılın Azerbaycan geleneksel erkek baş giysileri, FR gallery&studio, Bakü (Kaynak: Ruslan Hüseyinov

Kişisel arşivi 2022).
Figür 27: 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın başına tarihlenen dervişlere (sufilere) ait baş giysileri, FR gallery&studio,

Bakü (Kaynak: Ruslan Hüseyinov Kişisel Arşivi 2022).
Figür 28: 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın başı ait olan Azerbaycan geleneksel ahşap taraklar, FR gallery&studio, Bakü (Kaynak: Ruslan Hüseyinov Kişisel arşivi 2022).

Figür 29: 19. yüzyıla ait olan yurtdışında farklı ülkelerde üretilen Azerbaycan'da yaygın kullanılan el işi seramik ev eşyaları, FR gallery&studio, Bakü (Kaynak: Ruslan Hüseyinov Kişisel Arşivi 2022).

Figür 30: 19. yüzyılın Kaçar dönemine ait resimli ahşap terazi kutusu, bronz terazi ve kefeli terazi ağırlıkları, FR gallery&studio, Bakü (Kaynak: Ruslan Hüseyinov Kişisel arşivi 2022).

Figür 31: MÖ. 3. Yüzyıl Part İmparatorluğundan başlayarak 18. yüzyıla Safevi dönemine kadar olan dönemlere ait sikkeler, FR gallery&studio, Bakü (Kaynak: Ruslan Hüseyinov Kişisel Arşivi 2022).

Figür 32: 17.-18.yüzyılına ait beyaz astarlı, şeffaf sırlı ve sır altı tekniği ile yapılan bitkisel ve kuş motifli seramik kaseler, FR gallery&studio, Bakü (Kaynak: Ruslan Hüseyinov Kişisel Arşivi 2022).

Figür 33: 19. yüzyılın sonu - 20. yüzyılın başlarına ait olan Azerbaycan'ın farklı bölgelerine ait eski fotoğraflar, FR gallery&studio, Bakü (Kaynak: Ruslan Hüseyinov Kişisel Arşivi 2022).

Figür 34: Koleksiyada özel muhafaza edilerek saklanılan arkeolojik kültürel eserler, FR gallery&studio, Bakü (Kaynak: Ruslan Hüseyinov Kişisel arşivi 2022).

Figür 35: Koleksiyonda titizlikle korunan çeşitli metal malzemelerden oluşan arkeolojik yüzük ve bezeli eşyalar, FR gallery&studio, Bakü (Kaynak: Fuad Cebayilov Kişisel arşivi 2022).

Figür 36: Koleksiyona ait 19. yüzyıl oturma yeri deri olan ve altın işlemeli metal at eyeri, FR gallery&studio, Bakü (Kaynak: Fuad Cebayilov Kişisel Arşivi 2022).

Kur'an Kabı

"Gülebetin" Azerbaycan işleme sanatında en yaygın olarak kullanılan işleme türlerinden biridir. Bu teknik esas olarak altın ve gümüş iplikler kullanılarak yapılır. Bu sanat türü Azerbaycan'ın birçok şehrinde, özellikle Bakü, Şuşa, Şamahı Nahçıvan ve Tebriz'de gelişmiştir (Ağasıyeva, 2018). Koleksiyonda "Gülebetin" tekniğinin çok sayıda örneği bulunmaktadır. Bunlar biride 18. yüzyılın sonu - 19. yüzyılın başına ait bordo kadife kumaş üzerinde altın, gümüş ve renkli ipliklerle işleme tekniği ile yapılmış Kur'an Kabı'dır. Eserde bitkisel motifler ve Kur'anı Kerim'den dualar Azerbaycan'ın geleneksel işleme tekniği olan "Gülebetin" tekniğiyle işlenmiştir. Eserin sağ ve solunda kapağının rahat açılıp kapanması için bir çift gümüş zincir ve anahtar yerinde de gümüş kul-

lanılmıştır. İçerisi kalıp basma tekniğiyle hazırlanmış renkli pamuk astar kumaşla kaplanmıştır. Eski dönem geleneği olarak düğünlerde gelin Kuran'ı Kerimi bu kaba koyarak çeyiz olarak erkek evine götürüyordu. Bu Kuran Kabı'nın zamanla bu gelenek dışında da kullanıldığını görmekteyiz.

iz. Bazı bölgelerde gelinin değerli takılarını veya özel eşyalarını bu kutu içerisinde sakladığı da

görülmektedir.

Figür 37: 18. yüzyılın sonu 19. yüzyıl başına ait olan Kuran Kabı, FR gallery&studio, Bakü (Kaynak: Fuad Cebrayilov Kişisel Arşivi 2022).

Figür 38: 18. yüzyıla ait erkek baş giysisi, FR gallery&studio, Bakü (Kaynak: Ruslan Hüseyinov Kişisel Arşivi 2022).

“Araqçın” Erkek Baş Giysisi

18. Yüzyıla ait siyah ipek kumaş üzerinde Azer-

baycan'a özgün “Gülebetin” tekniğiyle altın ve gümüş ipliklerle işlenmiş yıldız ve diğer geometrik figürlerle süslenmiş “Araqçın” adlı nadide erkek baş giysisi. Bu nadide eser Safevi döneminin sonu ve Hanlıklar döneminin başına tarihlendirilmektedir.

18. Yüzyıl da erkek başlıkları arasında “araqçın”lar ve “çalma”ların yanı sıra farklı bir başlık da kullanılmıştır (Aliyeva, 2019:117). Azerbaycan'da en çok erkek baş giyimi olarak takılan kuzu veya karagül cinsi koyundan imal edilen “Buhara papak” “Şiş papak” (veya bey papağı) olan bu başlıklar 20. yüzyılın ortalarına kadar kullanılmıştır.

“Alınlık” Kadın Gümüş Baş Takısı

Azerbaycan geleneksel kıyafet takımında önemli yeri olan, başın ön kısmına koyularak arkadan iki siyah ipek iplikle bağlanan ve bu ipliklerin ucunda 2 gümüş düğmeyle süslenen 19. yüzyıla ait üzeri bitkisel geometrik motifler ile süslenmiş milli kadın gümüş nadide baş takısı. Bu takı bölgede “Alınlık” ismi ile bilinmektedir. Alınlık o zamanlar

kuyumcular vasıtasıyla farklı değerli metallere çeşitli işleme ve süsleme tekniğiyle sipariş üzerine özel olarak yaptırılırdı.

Figür 39: 19. yüzyıla ait alınlık baş takısı, FR gallery&studio, Bakü (Kaynak: Fuad Cebrayilov Kişisel Arşivi 2022).

Tarak Kabı

18. yüzyıla ait Mahut adlı siyah yün kumaş üzerine Azerbaycan'a ait altın ve gümüş “Gülebetin” işleme tekniği ile yapılmıştır. Eserin üzerinde geometrik buta, yıldız ve bitkisel motifler yer almaktadır. Kapağı üçgen şekilde açılan Tarak kabı, Siyah Ağaç denilen ağaçtan yapılan ahşap tarakların

konulması için kullanılmaktadır. Koleksiyona ait günümüze kadar sağlam biçimde gelmiş nadide eserlerden biridir.

Figür 40: 18. yüzyıla ait tarak kabı, FR gallery&studio, Bakü

lanılan el işi mühür saklanmaktadır. Koleksiyona

(Kaynak: Ruslan Hüseyinov Kişisel Arşivi 2022).

Mühür Kabı

Mühür Kabı 18. yüzyıla aittir, Mahut yün kumaş üzeri Azerbaycan'a ait altın ve gümüş iplikler kullanılarak yapılan "Gülebetin" tekniğiyle işlemiştir. Eserde geometrik ve bitkisel motifler kullanılmıştır. Şia mezhebinde namaz kılariken kullanılan mühürlerin konulması için kullanılan mühür kabı yuvarlak olarak yapılmıştır ve ağızlık kısmına altın ve gümüş dokumalar eklenerek daha da zengin bir hale getirilmiştir. İçerisinde eskiden kutsal topraktan yapılan ve ibadet zamanı kul-

ait günümüze kadar iyi korunmuş nadir eserlerden

biridir.

Figür 41: 18. yüzyıla ait Mühür kabı, FR gallery&studio, Bakü (Kaynak: Ruslan Hüseyinov Kişisel Arşivi 2022).

Tarak Kabı

Figür 42: 19. yüzyıla ait tarak kabı, FR gallery&studio, Bakü (Kaynak: Ruslan Hüseyinov Kişisel Arşivi 2022).

Koleksiyonun nadide kültür varlıklarından biri olan 19. yüzyılın Kaçar dönemine ait Azerbaycan hanımlarının önemli aksesuarlarından biri de ahşap tarak kabıdır. Özel siyah ağaçtan yapılmış ahşap tarak ve Kaçar ressamlık sanatına özgün renkli boylarla Kaçar tarzını yansıtan siyah boyalı zeminde kuş ve bitkisel motifler ile süslenmiş aynalı ahşap tarak kabı önemli bir eserdir. O zaman için her evde bulunması zor olan ve özel siparişle hazırlanan nadide eserlerden biri olarak özel kol-

"Keleşayı" Kadın İpek Başörtüsü

Figür 43: 18. yüzyıla ait Keleşayı ipek başörtüsü, FR gallery&studio, Bakü (Kaynak: Fuad Cebrayilov Kişisel Arşivi 2022).

Tarih boyunca Azerbaycan 9. ve 10. yüzyıllardan başlayarak 20.yüzyılın ortalarına kadar ipek ve ipek ürünlerinin üretiminde Avrupa'ya ipek ihraç eden tanınmış ülkelerden biriydi. 17. yüzyılda Yakın Doğu'nun en büyük ipekçilik ülkesi olar-

eksilyonda korunarak saklanmaktadır.

ak tanınan Azerbaycan'ın Şirvan eyaleti ipekçilik bölgesi idi. Ayrıca Şamahı, Baskal, Gence, Şeki, Şuşa bölgelerinde de ipek üretimi çok gelişmişti. Bu bölgelerde ipek kumaştan şık, süslü, işlemeli, zarif kadın başörtüleri üretiliyordu. Günümüzde hala ipek üretimi Şeki ve Baskal gibi bazı bölgelerinde devam etmektedir. Bu nedenle Azerbaycan ipek kumaş üretiminin yanı sıra, ahşap baskı kalıbı kullanılarak yapılan sıcak batık tekniğiyle de ön plana çıkmaktadır. Azerbaycan kadın ipek başörtüsü olan "Keleğayı" bahsi geçen teknik ile üretilmiştir ve bölgede yaygın bir şekilde de görülmüştür.

Ülkenin keleşayı üretiminde o zamanlar Gence, Berde, Şeki, Şamahı ve Bakü'nün Hile bölgesi üretim boyutu ve kalitesiyle farklılık gösteriyordu. Keleşayı'nın üretiminde, Gence keleşayı ipeğinin zarif kalitesi, iplik sıklığı, başörtüsünün büyük ölçüsü, deseni ve boyalarının parlak çeşitliliği özellikleri ile ön plana çıkmaktadır.

Daha büyük ebatta olan Heratı keleşayıların kompozisyonunun en önemli özelliği ara sahanın merkezinde keleşayı ustalarının "göbek", "mecemeyi gül" veya "medahil" diye adlandırdığı madalyonun oluşudur. Bu madalyona "göl", "honça" veya "şems" de deniliyor. Madalyonun dışı, şerit şeklindeki "medahil kenarı" olarak adlandırılan ve bordür de kullanılan desenlere benzer

desenle çevrilmektedir. Yeleni keleşayıdan farklı olarak bu keleşayılarda bordür çoğunlukla üç veya daha fazla bölümden oluşmaktadır (Paşayeva, 2008:136).

Heratı keleşayıların orta bordüründe ana motif olarak genelde içi süslü çeşitli buta motifleri yer almaktadır. Yardımcı motif kısmında daha küçük buta motiflerine, çiçek, kuş vs. küçük motiflere rastlanmaktadır. Bu motifler iki ana motif arasındaki alanda belli bir düzenle yerleştirilerek boşlukları doldururlar. Bazen orta bordür deseni sadece ana motifin tekrarlanması ile oluşturulmaktadır. Heratı keleşayıların iç bordürleri dar veya geniş olabilir ve geniş olduğu hallerde birkaç kısımdan oluşmaktadır (Paşayeva, 2008:137). Figür 43'te yer alan Heratı keleşayıda da görüldüğü üzere dış bordür deseni "Şah buta" ile süslenmiştir. İç kısmı ise daha küçük buta, çeşitli bitkisel, geometrik ve hayvan motifleri ile bezenmiştir.

"FRcollection" özel koleksiyonda 400'e yakın keleşayı kadın ipek başörtüsü mevcuttur. Bu keleşayılar arasında Azerbaycan'ın Gence şehrinde üretilen ve o bölgeye özgün özelliklere sahip "Heratı" adlı geleneksel keleşayılar ayrı bir öneme sahiptir. Koleksiyonda korunan 400'e yakın başörtüsünün 50'den fazlası "Heratı" olarak tespit edilmiştir ve bu keleşayılar 18. yüzyılın sonundan 20.yüzyılın ortasına kadar tarihlenmektedir. Yukarıda fotoğrafta gördüğünüz bahsedilen

Araqçın" Erkek Baş Giysisi

Figür 44: 19. yüzyılın sonu- 20. yüzyılın başına ait Araqçın, FR gallery&studio, Bakü (Kaynak: Fuad Cebayilov Kişisel Arşivi 2022).

19. yüzyılın sonu- 20. yüzyılın başına ait bordo yün bitkisel motifli tirme kumaş üzerine işleme tekniği ile yapılmış "Araqçın" erkek şapkasıdır. Bu eserin tepe kısmında Gülebetin tekniğiyle altın ipliklerle geometrik çiçek işlemesi yapıldığı görülmektedir. Yine eserin üst kısmı ve yanları ipek iplikler ile yöresel ismi "Kuş gözü" veya "Çinağı" olan el işlemeli geleneksel "buta" motifi ile süslenmiştir. Koleksiyonda yer alan son döneme ait önemli eserlerden biridir.

Sonuç

FRcollection'da Azerbaycan'nın kültürüne ait eski milli elbiseler, tekstiller, el dokuma eserleri, fotoğraflar, takılar, kumaşlar, arkeolojik ürünler, halılar ve Osmanlı'ya ait eski kumaş, elbiseler ve diğer çeşitli kültürel varlıklar yer almaktadır.

(figür 43) 18.yüzyılın başına ait olan “Herati” keleşayısının bir örneğidir.

2020 yılının Ekim ayında, Bakü şehir merkezinde tarihi mimariye sahip bir binada FRgallery&studio'nun açılışı yapılarak koleksiyonun bir kısmı sergilenerek ziyarete açılmıştır. 2003 yılından itibaren Ruslan Hüseyinov'un koleksiyon için eser toplamaya başlaması bugünkü koleksiyonu oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca, 2012 yılında Ruslan Hüseyinov'un koleksiyonu ve Fuad Cebrayilov'un da çocukluğundan beri topladığı kendi koleksiyonu ile birleştirilmesi ile bugünkü “FRcollection” özel koleksiyonun oluşturulması sağlanmıştır.

2003 yılında oluşturulmaya başlanan koleksiyon 20 yıldan aşkın zaman zarfında yeni eklemelerle

bugünkü halini almıştır. Özellikle 2012 yılından kendi maddi imkanları ile herhangi bir kurum ve kişiden destek alınmadan yeni eserler satın alınarak koleksiyon büyük çapta geliştirilmiştir. Bu geliştirilme sürecinde eserler hakkında bilgiler edinerek seyahatler esnasında araştırmalar ve incelemeler yapılmıştır ve koleksiyonun barındırdığı eserlerin sayısı 300'den 5 bine kadar çıkarılmıştır. Gelecek kuşaklara Azerbaycan geleneksel kıyafet, tekstilleri ve diğer güzel sanat örneklerini görme ve tanıma imkânı veren bu eserler yerli ve yabancı araştırmacıların her zaman ilgisini çekmiş ve hizmetinde olmuştur. Gelecekte de “FRcollection” özel koleksiyonu gelişmeye ve zenginleşmeye devam ederek müzeye dönüşmesi amaçlanmaktadır ve bu sayede daha fazla insana ulaşılacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Aliyeva, N. (2019). 19.yy. Azerbaycan Geleneksel Giysi ve Motiflerinin Araştırılması İncelenmesi ve Günümüz Modasında Kullanılması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekstil Tasarımı Anasanat Dalı.
- Ağasıyeva, E. (2018), Azerbaycan Bedii Tikme Sanatı, 17 Mayıs 2018, <https://medeniyyet.az/page/news/42256/Azerbaycan-bedii-tikme-seneti.html>
- Azizzade, T.M., (2011) Azerbaycan Raks Giyimlerinde Ulusal Geleneksellik, Akdeniz Sanat, Cilt 4, Sayı 7, s.112-114.
- Erbay, M. (2022) Müzelerde Sergileme ve Sunum Tekniklerinin Planlanması, İstanbul: Bta Basım Yayın, 2. Baskı, s. 84, 85.
- Çavuşoğlu,İ. (Aralık 2022) “Londra’da Bir Aile Müzesi Olan Wallace Collection’un Özellikleri”, ART/icle: Sanat ve Tasarım Dergisi, 2 (2), s. 179-203.
- Görünür, L. (2014) Pabuç Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonundan, Sergi kataloğu, İstanbul; Mas Matbaacılık, s. 7.
- Görünür, L. (2010) Osmanlı İmparatorluğunun Son Döneminden Kadın Giysileri, Sergi kotoğu, 7 Mayıs-7 Kasım, İstanbul: Mas Matbaacılık, s. 36, 37, 57, 58.
- Paşayeva, V. (2008) Azerbaycan’ın Basgal Köyü KeleşayıDokumaları, Sanat Dergisi, Sayı:13, s.135-145.